

Hiánypótló munka egy otthonosan idegen műfajról

**Szepes Erika *Tizenhét szótag – Esszék és elemzések* című
tanulmánykötetéről**

Szepes Erika tanulmánykötete¹ hiánypótló munka a kortárs magyar irodalomtudományi diskurzusban, mely egyébiránt jóval túl is mutat önmagán. A haikuirodalom meglehetősen produktív magyarországi recepciójáról, illetve ezzel együtt a kortárs magyar irodalomban való megjelenési formáiról eddig viszonylag kevés elemzés született. Ezt a hiányt igyekszik kitölteni a *Tizenhét szótag* című kötet, mely valamennyire szükségszerűen önkényesen, ugyanakkor meglepő találékonysággal válogat azon szerzők és művek közül, akiknek munkáiról e nálunk is nagy divatját élő japán műforma kapcsán egyáltalán érdemes beszélni.

A kötet a konkrét művek vizsgálata előtt három bevezető tanulmánnyal indul, melyben a szerző meghatározza a haiku műfaját, ismerteti annak kulturális, műfajelméleti verstani sajátosságait, valamint megkísérli e japán műformát elhelyezni a magyar- és a világirodalom tágabb kontextusán belül, egyúttal arra is rákérdezve, miért is vált ennyire közkedvelt műfajjá e tizenhét szótagos minimalista, sokszor enigmatikus és főként fölöttébb nehezen létrehozható költeménytípus az ezredvég magyar irodalmában. A haiku műfaja megállapítása szerint nem más, mint afféle *ezredvégi önarckép*, azaz önmagunkra történő reflexióra az egyik legjobb, legtömörebb lírai műforma.

¹ Hivatkozott kiadás: SZEPES Erika: *Tizenhét szótag. Esszék és elemzések*, Napkút Kiadó, Budapest, 2011.

A kötet első két konkrét szerzők konkrét műveit elemző írása Bíró József, a kortárs magyar avantgárd irodalom jelesének költészetével foglalkozik, nevezetesen *Trakta* és *Asia*, valamint *Tükörmáglya* című köteteivel, kitekintést téve a szerző nem szigorúan a haiku műfaji kritériumai szerint írott, de a japán irodalomra és annak filozófiai hátterére reflektáló műveit is értékelve, a szerzőt egyfajta *szintetizáló avantgárd humanista* költőként jellemezve.

Ezt követően a kötet Nagy Zopán, a kortárs magyar haikuköltészet egyik paradigmaticus szerzőjének munkásságára tér át – Szepes Erika ugyancsak két tanulmányt szentelt a szerző haiku-művészetének, egyrésztől általánosságban elemezve a Nagy Zopán-féle kortárs magyar haiku poétikáját, másrésztől mindezt konkretizálva a szerző *Skizológia* című verseskötetét értékelve, melyben Nagy Zopán egy szétrobbant (posztmodern?) világot kísérel meg rekonstruálni e minimalista versforma eszközeivel.

A nemrég elhunyt, immár kortárs klasszikusnak számító Sebők Éva *Önismeretlen* és *Kontemplatívák* című kettős, idestova kétszáz haikut tartalmazó verseskötete ugyancsak Szepes Erika mélyelemzésének tárgyát képezi. Sebők Éva, miként azt elemzés kimutatja, a haiku műfajában is képes volt egyénit alkotni a kortárs magyar irodalom talaján, humanista ön- és világértelmezése pedig a szerzőtől elidegeníthetetlen vízjel, mely minden munkájában jelen van, így a haikuiban is.

Horváth Ödön filozofikus, úgynevezett kelet-nyugati haikuit Szepes Erika egy rövid, lényegre törő elemzés keretében vizsgálja. A könyvet végül egy elmélyült tanulmány zárja Utassy József formaművészetéről, azon belül is a kortárs magyar haiku általa kialakított változatáról, s a haikuműfajban elrejthető mitikus világkép(ek) lehetőségeiről.

Nem téved az az olvasó, aki mindazon az intención túl, hogy a haiku magyar talajon első látásra kultúra- és kontextusidegen műfaját vizsgáljuk és elhelyezzük a kortárs magyar lírán belül, más szándékot is kiolvasni vél Szepes Erika tanulmánykötetéből. Habár a könyv kitűzött célját talán még elvárásokon

felül is teljesíti, s körbejárja a kortárs magyar irodalomban fellelhető úgynevezett magyar haiku típusait, jellemzőit, szükségszerűen kialakult eltéréseit az eredeti japán haikutól, illetve azon szerzők konkrét műveit, akik e távol-keleti műformát eredményesen voltak képesek magyar nyelven megszólaltatni, a kötet tanulmányainak jellemzően nem titkolt elemzési szempontjai a referencialitás, a jelentés és a versekben fellelhető személyesség. A *Tizenhét szótag* ugyan elsősorban nem irodalomelméleti szakmunkaként definiálja önmagát, a szerzőre jellemző módon akarva-akaratlanul reflektál a magyar irodalmi-irodalomtudományi paradigmaváltás ellentmondásaira is. Szepes a haiku műfaját – legalábbis kortárs magyar irodalmi kontextusban – úgy határozza meg, mint egy olyan versformát, amely tömörségénél, vitathatatlan egységességénél fogva nagyon is alkalmas az önreflexióra és világreflexióra, azaz valamilyen szempontból a posztmodern kor és irodalom széttartó-széteső valóságának valamilyen mértékű összetartására, de legalábbis koherens egészként való láttatására. A haiku tehát a könyv olvasatában a posztmodern korjelenségek elől való menekülés egyik lehetséges szépirodalmi útvonala, melyben a személyesség és a referencialitás az esetek igen nagy százalékában kikezdhetetlenül jelen van – immanens minimalizmusa okán kevésbé alkalmas az irodalmi nyelv önmagáért való, a külső valóságreferenciát mellőző, posztmodern irodalompoeitikák szerinti használatára. Mondhatnánk: aki e műfajban szólal meg, annak bizony mondania kell valamit, nem elég, ha csupán játszik a szavakkal.

Miként azt a bevezetőben is megjegyeztük, Szepes Erika tanulmánykötetete jóval túlmutat önmagán, hiszen nem csupán egy idegen kultúrából a magyar irodalomba sikerrel átplántált versformát és műfajt, illetve annak kortárs magyar irodalmi megjelenési formáit járja körül. A műfajpoeitikai és műelemzési keretek közül kitekintve a kortárs magyar irodalom és irodalomértés általános helyzetére, tendenciáira is reflektál, a haiku műfaját szinte szükségszerűen a posztmodern irodalmi paradigmaváltáson innen helyezve el, olyan műformaként

határozva meg, melynek a jelentés és a személyesség (s bizonyos esetekben talán még a képviselés, a beszélni nem tudók hangján és / vagy helyettük való szólás) szinte immanens jellemzői. Ezen igencsak lényeges megállapításaival együtt pedig a könyv tekinthető a szerző által az elmúlt években szinte folyamatosan a posztmodern irodalomtudományi irányzatokkal, elsősorban a magyarországi irodalmi hermeneutikával és recepcióesztétikával folytatott implicit vita / dialógus egyik újabb állomásának is, nem csupán egy önmagában álló, elsősorban műfajelméleti-műfajpoétikai szakmunkának, miként azt első olvasásra gondolhatnánk.